

HET KLIMAATDEBAT ALS LACHSPIEGEL

Jurgen Tiekstra (1983) is onderzoeksjournalist.

JURGEN TIEKSTRA
**HET KLIMAATDEBAT
ALS LACHSPIEGEL**

Mens-zijn in een warmere wereld

SCRIPTUM

Copyright © 2022 Jurgen Tiekstra

Grafische vormgeving cover Anne Caesar
Grafische vormgeving binnenwerk igrph

Niets van deze uitgave mag worden veeelvoudigd in enige vorm of op enige wijze zonder schriftelijke toestemming, met uitzondering van korte citaten als onderdeel van kritieken en boekbesprekingen.

ISBN 978 94 6319 241 5 NUR 130 Mens en maatschappij

www.jurgentiekstra.nl
www.scriptum.nl

INHOUD

Opening	7
De crisis, én het praten over de crisis	11
De apocalyps die nooit plaatsvindt	46
Het klimaat maakt ons onzeker	81
Waar wij vandaan komen	124
De boemerang komt terug	152
Besluit	168
Literatuur	174
Namenregister	181

OPENING

NATUURLIJK WAS IK OOK BANG voor wat de klimaatverandering ons gaat brengen. In mijn vroege jaren als journalist sprak ik met mensen die me de ernstigste vergezichten voor ogen toeverden. Mij werd verteld dat in een noodlottig klimaatscenario nog maar een paar miljard mensen op de aarde konden leven. Ik dacht bij mijzelf: dat soort onheilspellende beelden gebruikt iemand niet lichtzinnig. Intuïtief ging ik erin mee.

In die neiging stond en sta ik vast niet alleen. Aan de andere kant van de oceaan beschrijft de Amerikaanse president de klimaatverandering als 'de existentiële bedreiging van onze tijd'. Een bevlogen en markant Congreslid in hetzelfde land, met toch het hart op de goede plaats, zegt tijdens een publiek interview dat de aarde over twaalf jaar zal vergaan.

Ook in Nederland zeggen goedbedoelende politici: 'Het is doen of doodgaan.' Of: 'Wij hebben nog tien jaar om een klimaatcrisis van ongekende omvang te voorkomen.' Sommigen zullen bij het horen van die jobstijdingen hun schouders ophalen. Bij anderen zullen bij dit soort mededelingen de rillingen over de rug beginnen te lopen.

Toen ik aan dit boek begon, wilde ik er allereerst achter komen hoe we hier zijn aanbeland: dat we als mensen de koolstofcyclus zo grondig zijn gaan verstoren dat het klimaat vooral sinds een kleine veertig jaar, sinds de tweede helft van de jaren 1970, door *ons* aan het opwarmen is.

Wat zegt dat over wie wij zijn? Ik begon te lezen, te schrijven en de bladzijden vulden zich aanvankelijk met een licht cultuurpessimistische terugblik op de afgelopen vierhonderd jaar die ons hier hebben gebracht. Maar gaandeweg openden mijn ogen zich voor een perspectief dat eveneens bestaansrecht heeft: dat we ook dankbaar mogen zijn.

In mijn ogen is het het 'project van de moderniteit' geweest dat als hinderlijk neveneffect de uitstoot van broeikasgassen heeft gehad. Als we het over de klimaatverandering hebben, moeten we vooral ook nadenken over wat dat mysterieuze project van de moderniteit is geweest. Die moderniteit geeft ons alle reden niet zo droefgeestig te zijn.

De boeddhisten zeggen: verwar de vinger niet met de maan. We staren naar de vinger, maar die vinger wijst naar het hemellichaam. Datzelfde doen wij als we met gefronste wenkbrauwen gadeslaan hoe rook pluimt uit de schoorstenen van fabrieken, hoe de krokussen naar ons idee veel te vroeg hun kopjes boven de grond uitsteken, of hoe angstwekkend stijl de rode lijn van een temperatuurgrafiek omhoogklimt.

Deze voorbeelden zijn vingerwijzingen naar de vierhonderd jaar die ons tot deze dag en tot dit uur hebben gebracht: tot exact dit moment dat ik deze woorden schrijf en exact het moment dat jij dit boek leest.

Het project begon met de wetenschappelijke revolutie, op de drempel van de zestiende naar de zeventiende eeuw. Wij zijn erfgenamen van die tijd, waarin de mens met andere ogen om zich heen ging kijken.

Sindsdien volgde de ene revolutie de andere op: de wetenschappelijke revolutie gaf ons meer grip op ons leven en op de wereld, de Franse Revolutie en verwante revoltes braken de standenmaatschappij af, de Industriële Revolutie bracht dankzij de enorme energiedichtheid van steenkool en aardolie grote welvaart in het menselijk bestaan.

Al die revoluties waren stapstenen in het project van de moderniteit. Maar wat was het hart daarvan? Dat was *de emancipatie van de mensheid*.

Wat nu voor sommige minderheden nog geldt, gold vierhonderd jaar geleden voor de hele mensheid: die leefde in verdrukking. Tien-duizenden jaren lang kon een mens zich nauwelijks verweren tegen de universele plagen van armoede, honger, ziekte, natuurrampen en oorlog.

Laten we als 21ste-eeuwers niet vergeten waar we vandaan komen. Laten we bedenken *waarom* het is dat we sinds vooral de negentiende

eeuw zoveel koolstof hebben zitten te verbranden. Dat was niet alleen maar hebzucht en domheid, maar een kwestie van noodzaak en vooruitgang. Het is makkelijk cultuurpessimistisch af te geven op de tijd waarin we leven, maar dan vergeten we hoe ons bestaan eruit heeft gezien.

De klimaatcrisis leert ons dus een belangrijke les over wie wij als mensen zijn. Daar komt nog iets bij: we leren óók veel door hoe wij over die crisis *praten*. Als we het klimaatdebat onder de microscoop leggen, blijkt dat daar meer in misgaat dan we zelf doorhebben. Dat het debat vervuilerd is door onze menselijke tekortkomingen dan we graag willen zien.

Het klimaatdebat wekt de indruk dat er grote zekerheid bestaat over hoe de klimaatverandering en onze menselijke toekomst eruit gaan zien, maar dat is misleidend. Het klimaatsysteem is voor een belangrijk deel principieel onvoorspelbaar. Daarnaast hangen klimaatprognoses samen met de verwachte economische groei van de komende honderd jaar, wat in de praktijk betekent dat ook onze samenleving verandert. Wie zag in 1922 al een kristalhelder visioen van 2022? Wie kan nu in 2022 zijn ogen sluiten en voor zijn geestesoog de contouren zien opdoemen van 2122?

Omgaan met klimaatverandering is omgaan met onzekerheid.

Maar belangengroepen, activisten, politici én gewone mensen kunnen weinig met onzekerheid. Daarom is het klimaatdebat óók een strijdtoneel: een gevecht over de interpretatie van deze atmosferische gebeurtenis. Die betekenisstrijd vertoont daarbij veel parallellen met talloze eerdere maatschappelijke discussies in de twintigste eeuw. Want de angst is ons mensen al vaker aangevlogen dan we ons graag herinneren.

Waar dit boek vooral een einde aan wil maken, is aan polarisatie. Zijn we vergeten dat de waarheid en het waarlijke in het midden liggen, zoals de Macedonische denker Aristoteles 2,4 millennium geleden al zei? Zijn we vergeten dat de psychologie heeft blootgelegd dat mensen goed kunnen rationaliseren waaróm ze het standpunt innemen dat ze innemen, maar dat de werkelijke drijfveer achter dat standpunt vaak irrationeel is?

We leven nu zo'n 12.000 jaar in het Holoceen, het geologische tijdperk dat begon met de landbouwrevolutie in het Mesopotamië van de

Eufraat en de Tigris. Die revolutie werd mogelijk door de komst van een ongekend mild en stabiel wereldklimaat waarin we nu nog steeds leven. Met het begin van de landbouw begon de menselijke beschaving. Na die 12 millennia aan menselijke civilisatie moeten we toch mans genoeg zijn geworden om als volwassenen over de klimaatverandering te kunnen praten. Een volwassen vorm van spreken is *constructief*. Dit is hét moment ons te bezinnen op het project van de moderniteit en dat een vervolg te geven.

JURGEN TIEKSTRA
2022, Groningen